Quan la Inquisició volia condemnar el Govern de Catalunya

Autor: Marc Pons
Data de publicació: 28-04-2019

La Inquisició no va ser només un tribunal contra la dissidència religiosa. 'El veritable paper que va jugar la Inquisició a Catalunya durant la centúria del 1500 va ser la suma d'una tenebrosa policia política (una silenciosa teranyina delatora) i d'un tètric aparell judicial (abocat a la sentència condemnatòria)'. Article d'En Marc Pons a 'El Nacional.cat' de diumenge 28 d'abril del 2019.

Imatge principal: Gravat d'un interrogatori inquisitorial
Font: Encyclopaedia Britannica

Barcelona, 26 de febrer de 1528. Fa 491 anys. La Generalitat comissionava Joan Canyelles davant la cort hispànica per intervenir en el conflicte que enfrontava el Govern de Catalunya amb la Inquisició. Poc abans els oficials del Sant Ofici, en un episodi més de l'escalada de tensió, havien detingut, empresonat i condemnat pel pretès delicte d'heretgia el metge Gabriel Miró. El Tribunal de la Inquisició hispànica a Catalunya havia reclamat a la Generalitat la transferència dels censals —el capital i els interessos d'uns títols de deute públic— que regularment cobrava Miró. La negativa de Jaume Bofill, tresorer de la Generalitat decidit a continuar pagant a la família Miró, obriria un capítol més d'un conflicte que ocultava una veritable guerra: la monarquia hispànica, a través de la Inquisició, contra l'estat foral català.

El conflicte entre la Generalitat i la Inquisició —que equival a dir entre Catalunya i la monarquia hispànica— es remuntava a l'època en que els Reis Catòlics havien instaurat aquella màquina repressiva al Principat (1484). La Inquisició havia estat inoculada aprofitant la severa crisi social, política i econòmica que afectava sobretot Barcelona: escenari d'un enfrontament permanent entre una minoria elitista (l'oligarquia rendista) liderada per Jaume Destorrent i partidària de l'enderroc de l'edifici polític català; i una majoria plebea (les classes mercantils i jornaleres) liderada per Pere Conomines, que pretenia reforçar l'estat foral català. No cal dir cap a on s'inclinava el rei Ferran el Catòlic: havia nomenat Alonso de Espina (1487) que, amb el pretext de depurar el paisatge religiós, s'havia lliurat a una cacera de dissidents del règim hispànic.

Representació moderna dels Reis Catòlics i l'inquisidor general Torquemada (1887)
Font: Viqupèdia

Aquesta idea és molt important perquè explica el veritable paper que va jugar la Inquisició a Catalunya durant la centúria del 1500: va ser la suma d'una tenebrosa policia política (una silenciosa teranyina delatora) i d'un tètric aparell judicial (abocat a la sentència condemnatòria). Allò que en castellà se'n diu juez y parte de milers de causes que, oportunament vestides amb els càrrecs delictius morals o religiosos més recurrents, perseguiria implacablement l'oposició política (quasi dissidència semiclandestina) al règim monàrquic hispànic. A les masmorres inquisitorials no tan sols hi van ser reclosos, torturats i condemnats els heretges (jueus conversos acusats de judaïtzar secretament); els gais i les lesbianes; i els lliurepensadors (científics i acadèmics). La dissidència política, també i especialment, seria víctima d'aquell clima de terror.

A Catalunya, històricament, els aparells policial i judicial havien format un entramat que dibuixava amb precisió el tradicional equilibri de poders català. A grans trets —i amb notòries excepcions que, encara, complicaven més el dibuix— es podria dir que els consells municipals i la Generalitat gestionaven la tasca policial (prevenció, detenció i custòdia). I el poder reial es reservava l'administració de justícia. Aquest joc d'equilibris era, precisament, la pedra al mig del camí en l'objectiu que perseguia el projecte hispànic: concentrar la totalitat del poder en la figura del Rei. I això explica el perquè els Reis Catòlics van tirar pel dret i van inocular la Inquisició: el virus destructor que havia de convertir el model foral en un zombi. L'any 1505, Ferran el Catòlic proclamava que la Inquisició havia de prevaldre sobre les justícies forals ordinàries.

En aquella cursa desbocada, la Inquisició s'acabaria convertint en un Frankenstein incontrolat. Mort l'inquisidor Espina (1496), el rei Ferran proveiria, successivament, el càrrec amb elements cada cop més radicalitzats: Páez, Palacios, Saldaña... Les fonts relaten que els assots públics passarien a formar part del paisatge habitual de Barcelona. I les reclamacions per causes obertes amb proves fabricades, serien el quadre dominant als despatxos del contrapoder civil. En aquella tempesta de repressió i de violència, una de les acusacions més recurrents seria la de blasfèmia (una tercera part de les causes obertes); un càrrec genèric que reunia una llarga sèrie de pretesos delictes: des de cagar-se (en el sentit metafòric del terme) en la divinitat o en alguna figura del santoral fins a maleir la sang, la salut i la descendència dels ocupants del tron reial.

Mapa de la península Ibèrica (1540) / Font: Cartoteca de Catalunya

La nòmina de reclamacions es escandalosa. Als tràgics Autos de Fe, cal afegir el terror de baixa intensitat però de profund calat. El 1511 un comerciant de Barcelona va ser brutalment assotat i després —executada la condemna— es va demostrar que les proves que fonamentaven l'acusació eren falses. El catòlic Ferran es va donar per assabentat, però no va exigir mai responsabilitats. El 1514, a Perpinyà, els inquisidors actuaven contra delictes d'heretgia que estaven prescrits, i saquejaven impunement les propietats dels acusats. O el 1517 van practicar detencions indiscriminades al barri barceloní de la Ribera, a causa d'uns cartells anònims que havien aparegut enganxats a la plaça Sant Jaume que denunciaven la repressió inquisitorial. En aquest darrer cas als detinguts no se'ls imputaria el delicte de blasfèmia; sinó, reveladorament, el de rebel·lió.

Aquest detall és molt important, perquè delata d'una forma rotunda i definitiva que el Tribunal de la Inquisició era alguna cosa més que un instrument de persecució religiosa. Revela la seva autèntica missió: el paper que des d'un bon començament se li havia assignat. I la culminació d'aquella espiral de conflicte arribaria poc temps després. El 15 de setembre de 1532, els consellers de la Generalitat i els del Consell de Cent es reunien i votaven obrir un procés judicial contra Ferran de Lloaces (que en les fonts castellanes se l'anomena Fernando de Loanzes), fiscal del Tribunal de la Inquisició a Catalunya. Una declaració de guerra —un xoc de trens— amb totes les lletres de l'expressió que, quan va arribar a oïdes dels ministres de Carles I (Ferran ja feia setze anys que era mort), va provocar un terratrèmol polític de dimensions extraordinàries.

Ferran II i Carles I / Font: Viquipèdia

Durant un temps considerable Lloaces i els altres elements de l'aparell judicial inquisitorial, envalentits per la impunitat que els regalava el règim, s'havien embutxacat la part dels impostos d'allò que confiscaven als condemnats. En aquell context de sinistra corrupció, alguns consellers de la Generalitat denunciarien públicament aquelles pràctiques: la Inquisició defraudava la Generalitat. I Lloaces, desemmascarat, ho resoldria a la tradicional manera hispànica: empresonaria els denunciants amb el doble propòsit de silenciar l'escàndol i enviar una tèrbola amenaça a la resta de consellers. El conflicte estava servit, i les fonts revelen que Lloaces, estava disposat a imputar-los per rebel·lia. Carles I,

espantat pel caire de la crisi, va obligar les parts a retirar els contenciosos. El conflicte va restar latent. Les espases en alt. Per saecula saeculorum.

Marc Pons
Tarragoma. Diumenge, 28 d'abril de 2019
https://www.elnacional.cat/ca/cultura/marc-pons-quan-inquisicio-volia-condemnar-govern-catalunya_378781_102.html